

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ В УКРАЇНІ

Оверковська М.В.

Науковий керівник: ст. викладач Оверковська Т.К.

Аналізуються певні особливості правової охорони земель сільськогосподарського призначення за законодавством України.

В сучасних умовах господарювання проблема раціонального використання та охорони земель сільськогосподарського призначення набуває особливої актуальності. Це пов'язано, насамперед, з тим, що земельні ресурси зазнають значного антропогенного впливу, відбувається їх деградація і, як наслідок, - зниження якості та родючості ґрунтів, погіршення екологічного стану земельних ресурсів.

Варто зауважити, що особливої актуальності зазначена проблема набуває в період реформування аграрних та земельних відносин, які потребують належного правового регулювання. Незважаючи на те, що останнім часом в Україні прийнята ціла низка законодавчих актів щодо регулювання земельних відносин, правове регулювання відносин у сфері забезпечення охорони земель іноді відстає від потреб суспільства і в деякій мірі залишається суперечливим.

Конституційне положення про те, що земля є основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави (ст. 14 Конституції України), в першу чергу стосується земель сільськогосподарського призначення. Саме тому вирішення цієї проблеми, на нашу думку, перш за все повинно здійснюватися шляхом запровадження дієвої системи правового регулювання відносин у сфері правової охорони земель сільськогосподарського призначення.

Серед вчених, які досліджували питання правової охорони земель сільськогосподарського призначення, варто зазначити таких як: В.І. Андрейцев, Т.Г. Ковальчук, П.Ф. Кулинич, В.В. Носік, В.І. Семчик, Н.І. Титова, М.В. Шульга та інші. Проте ще залишається ціла низка проблем, пов'язаних із особливостями здійснення охорони сільськогосподарських угідь у правовому аспекті, що потребують дослідження та удосконалення.

Відтак, метою даної публікації є теоретичний аналіз особливостей правової охорони земель сільськогосподарського призначення за законодавством України.

Законодавче визначення охорони земель закріплено у ст. 162 Земельного кодексу України [1] (далі – ЗК України) і розглядається як система правових, організаційних, економічних та інших заходів, спрямованих на раціональне використання земель, запобігання необґрунтованому вилученню земель сільськогосподарського і лісогосподарського призначення, захист від шкідливого антропогенного впливу, відтворення і підвищення родючості ґрунтів, підвищення продуктивності земель лісогосподарського призначення, забезпечення особливого режиму використання земель природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення. При цьому варто зауважити, що у тих випадках, коли заходи з охорони земель отримують правове закріплення, правомірно говорити про правову охорону земель [2, с. 271].

В науковій юридичній літературі пропонується доктринальне визначення правової охорони земель сільськогосподарського призначення як комплекс ґрунтозахисних, економічних, нормативно-технічних та державно-правових засобів, спрямованих на збереження та відтворення родючості та цілісності ґрунтів, їх захист від деградації, ведення сільськогосподарського виробництва з дотриманням ґрунтозахисних технологій та забезпечення екологічної безпеки довкілля [3, с. 277]. У цьому визначенні простежується позиція, згідно якої правова охорона земель сільськогосподарського призначення охоплює не лише консервативну охорону земель, тобто збереження та запобігання їх погіршення, а й відновлення та поліпшення стану земель сільськогосподарського призначення, складовою яких є ґрунти.

Відповідно до ст. 168 ЗК України ґрунти є об'єктом особливої охорони. Посилення вимог до правової охорони ґрунтів обумовлюється рядом причин. Серед основних причин погіршення стану ґрунтового покриву земельних ділянок, на наш погляд, варто виділити наступні: відсутність належної стратегії в землекористуванні та охороні ґрунтів; нехтування концепцією сталого землекористування; неадекватність національних і галузевих та відсутність регіональних програм охорони ґрунтів; ігнорування проблем ресурсно-комплексного підходу до розвитку сільських територій у процесі земельних трансформацій тощо. Крім цього, практично не формується методологія, критерії, нормативи та принципи ґрунтоохоронного впорядкування сучасних агроландшафтів, а також правові, економічні та соціальні передумови збереження та родючості ґрунтів [4; с. 75-76].

Посилення правової охорони ґрунтів обумовлюється тим, що ґрунт як природна субстанція може бути вилучений з поверхні землі і перенесений на інше місце. Це може негативно позначитися на цільовому використанні земель сільськогосподарського призначення, заподіяти істотну шкоду земельній ділянці, зменшити її економічну та екологічну цінність. У зв'язку з цим на законодавчому рівні забороняється землевласникам та землекористувачам здійснювати зняття та перенесення ґрунтового покриву земельних ділянок без спеціального дозволу органів, що здійснюють державний контроль за використанням та охороною земель (ст. 168 ЗК України).

Таким чином, особливістю правової охорони земель сільськогосподарського призначення є запровадження в законодавстві посиленої охорони ґрунтів як структурної характеристики земель сільськогосподарського призначення.

Одним із елементів охорони земель є її зміст, який являє собою сукупність правових, організаційних,

економічних та інших заходів щодо охорони земель. Стаття 164 ЗК України зазначені заходи класифікує на певні групи. Закон України «Про охорону земель» [5] зміст охорони земель розглядає через призму системи заходів у галузі охорони земель, а саме: державну комплексну систему спостережень; розробку загальнодержавних і регіональних програм використання та охорони земель, документації із землеустрою в галузі охорони земель; створення екологічної мережі; здійснення природно-сільськогосподарського, еколого-економічного, протиерозійного та інших видів районування (зонування) земель; економічне стимулювання впровадження заходів щодо охорони та використання земель і підвищення родючості ґрунтів; стандартизацію і нормування (ст. 22).

В доктрині земельного права України [3, с. 177-278] пропонується здійснювати наступну класифікацію засобів щодо охорони земель сільськогосподарського призначення: 1) ґрунтозахисні засоби (захист земель від водної та вітрової ерозії, селів, підтоплення, заболочування, висушування, забруднення, ущільнення та інших негативних процесів); 2) організаційно-технічні засоби (знімання, використання і збереження родючого шару ґрунту при проведенні робіт, пов'язаних із порушенням земель; рекультивация порушених земель, консервація деградованих сільськогосподарських угідь, раціональна організація території); 3) економічні засоби (фінансування заходів щодо відновлення якості порушених земель, здійснення консервації земель за рахунок коштів державного бюджету, відшкодування втрат сільськогосподарського виробництва та спрямування відповідних коштів на підвищення родючості ґрунтів, поліпшення сільськогосподарських угідь та їх охорону; звільнення від сплати земельного податку на період освоєння невикористовуваних земель та поліпшення їх якості); 4) нормативно-технічні засоби (дотримання встановлених норм відведення земельних ділянок, дотримання стандартів та нормативно-технічних документів щодо охорони земель, нормування відведення земельних ділянок, дотримання нормативно-технічних вимог проектів відведення земельних ділянок та проектно-кошторисних показників розміщення на цих землях виробничих, комунальних та інших об'єктів); 5) юридичні засоби (наявність нормативно-правових норм регулюючого характеру; здійснення моніторингу за станом охорони сільськогосподарських угідь; проведення агрохімічної паспортизації земель; здійснення контролю за дотриманням чинного земельного законодавства в цій сфері; застосування юридичної відповідальності).

При цьому варто підкреслити, що перелік заходів щодо охорони земель законодавчо повинен бути максимально вичерпним. На думку ґрунтознавців, один і той же вид заходів може бути використаний у різних типах зон конкретних областей. Способи ж здійснення конкретних заходів залежать від типу ландшафту, а іноді й від його регіональних особливостей [6, с. 7].

Однак, на нашу думку, для здійснення охорони земель сільськогосподарського призначення необхідна комплексна програма з повним і конкретним переліком цілеспрямованих заходів, яка повинна передбачати оптимальне поєднання та ефективне використання організаційних, технічних, технологічних, екологічних та економічних чинників і важелів регулювання та удосконалення землекористування, надання йому характеру екологічно орієнтованого впливу на власників і землекористувачів з метою заохочення і спонукання їх до радикального поліпшення охорони земель.

Таким чином, особливістю правової охорони земель сільськогосподарського призначення є запровадження системи спеціальних заходів щодо охорони як кількісного так і якісного стану земель.

Важливою складовою правової охорони земель сільськогосподарського призначення слід розглядати досягнення раціонального землекористування.

Під раціональністю землевикористання слід розуміти не стільки максимальну економічну ефективність, скільки наукову обґрунтованість і найбільшу доцільність використання найціннішої категорії земель з одночасним дотриманням екологічних правил їхньої охорони [7, с. 72]. Саме тому ст. 5 ЗК України забезпечення раціонального використання та охорони земель проголошено принципом земельного законодавства.

Одним із аспектів раціонального землекористування у сільському господарстві є встановлення оптимального співвідношення земельних угідь (ч. 2 ст. 165 ЗК України). Такі нормативи встановлюються в ході планування та використання територій та землеустрою у відповідності до ст. 182 ЗК України. Проте, варто зауважити, що правове регулювання зазначених аспектів є недостатнім, а нормативи оптимального співвідношення угідь існують у вигляді наукових та методичних рекомендацій. Зокрема, екологічні нормативи щодо землекористування стосуються тільки деяких навантажень переважно хімічної природи, державних будівельних норм та деяких гірничотехнічних нормативів. Нормативів щодо меліоративного, механічного та інших навантажень взагалі немає [8, с. 34].

З огляду на раціональність використання земель сільськогосподарського призначення на сьогодні гострою є потреба запровадити обмеження площ сільськогосподарських культур, які завдають шкоди родючості ґрунтів. У світі така практика існує. Однак в Україні наразі немає дієвих механізмів, які б унеможлилювали нерозумне використання рілля з точки зору завдання шкоди саме родючості. Проте, останнім часом робота в цьому напрямку активізувалася. Так, Міністерством аграрної політики України спільно з Держкомземом України, іншими міністерствами та відомствами запропоновано кілька проектів законів, зокрема, про внесення змін до законів, що регулюють правовідносини у сфері земельних відносин у частині науково-обґрунтованого використання сільськогосподарських угідь через застосування типових рекомендованих сівозмін [9, с. 7].

Також з метою забезпечення раціональності у сільськогосподарському землекористуванні передбачено природно-сільськогосподарське районування земель (ст. 179 ЗК України), яке являє собою поділ території з урахуванням природних умов та агробіологічних вимог сільськогосподарських культур.

Крім цього, з позиції раціональності сільськогосподарського землекористування позитивним видається запровадження в Концепції розвитку земельних відносин в Україні на 2008-2015 роки [10] заходів щодо посилення охорони земель та забезпечення екологоорієнтованого використання земельних ресурсів шляхом: забезпечення впровадження новітніх екологічно збалансованих технологій ведення сільського господарства; стимулювання введення ґрунтозахисних технологій обробітку ґрунтів та вирощування сільськогосподарських культур з урахуванням ґрунтово-кліматичних умов конкретних регіонів; збільшення частки сільськогосподарських угідь екстенсивного використання (сіножатей, пасовищ) відповідно до науково обґрунтованих показників, які розроблятимуться з урахуванням регіональних та місцевих особливостей тощо.

Відтак, вимога раціонального використання земель сільськогосподарського призначення потребує законодавчого закріплення науково-обґрунтованого використання угідь. Отже, особливістю правової охорони земель сільськогосподарського призначення є забезпечення раціональності землекористування.

Варто зауважити, що нами виокремлено деякі особливості правової охорони земель сільськогосподарського призначення. Чинне законодавство та положення правової доктрини дозволяють визначити також й інші особливості правової охорони земель сільськогосподарського призначення, які можуть біти підґрунтям для подальших досліджень.

Таким чином, викладене вище надає можливість зробити висновок про те, що правова охорона земель сільськогосподарського призначення має певні особливості, а саме: запровадження в законодавстві посиленої охорони ґрунтів як структурної характеристики земель сільськогосподарського призначення; запровадження системи спеціальних заходів щодо охорони як кількісного так і якісного стану земель; забезпечення раціональності землекористування.

Література

1. Земельний кодекс України : Закон України від 25 жовтня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2002. - № 3-4. – Ст. 27.
2. Мірошніченко А.М. Земельне право України : [навч. посіб.]. – К. : Інститут законодавства Верховної Ради України, 2007. – 432 с.
3. Екологічне право : Особлива частина : підруч. [для студ. юрид. вузів і фак.] : Повний акад. курс / [за ред. акад. АПрН В.І. Андрейцева]. – К. : Істина, 2001. – 544 с.
4. Гавриш Н.С. Правова охорона ґрунтів в Україні : [монографія]. – Одеса: ОНЮА, 2008. – 228 с.
5. Про охорону земель : Закон України від 19 червня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. - № 39. – Ст. 349.
6. Рациональное природопользование и охрана природы в СССР / [под ред. Н.А. Гвоздицкого]. – М. : Изд-во Московского ун-та, 1989. – 207 с.
7. Землі сільськогосподарського призначення : права громадян України : [наук.-навч. посіб. / за ред. Н.І. Титової]. – Львів : ПАІС, 2005. – 368 с.
8. Добряк Д.С., Осипчук С.О., Погурельський С.П. Проблеми екологізації землекористування // Землевпорядкування. – 2001. – № 2. – С. 34.
9. Малолеткова О. За валом не забути про селекцію // Урядовий кур'єр. – 2008. – 3 липня. – С. 7.
10. Проект Концепції розвитку земельних відносин в Україні на 2008-2015 роки // <http://www.minagro.kiev.ua>.

ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

Романець Р.В.

Науковий керівник: к.с-г.н., доцент Фішук Н.Ю.

У статті йдеться про значення зовнішньоекономічної діяльності для економіки України. Розглянуто обсяги зовнішньоекономічного обороту Вінницької області, сальдо зовнішньоекономічної діяльності області та місце та роль Вінниччини у структурі зовнішньоекономічної діяльності України.

Постановка завдання. Мета даної статті розглянути та проаналізувати зовнішньоекономічну діяльність Вінницької області, охарактеризувати експортно імпортний потенціал Вінниччини та значення області у структурі ЗЕД України.

Вступ. Зовнішньоекономічна діяльність України має зростаючу тенденцію, що видно із збільшення обсягу зовнішньоекономічного обороту на 668,7 млн.дол.США за останні 8 років. Вінницька область займає 18 місце з експорту і 20 з імпорту серед регіонів України. Незважаючи на низькі показники, область має високий потенціал особливо у аграрному секторі економіки.

Викладення матеріалу. Зовнішньоекономічна діяльність завжди була і залишається важливою складовою суспільного розвитку України, незважаючи на зміни в політичній ситуації, економічній кон'юктурі та правовому середовищі країни.

Роль зовнішньоекономічної діяльності посилюється з часу набуття незалежності українською державою, яка намагається зайняти гідне місце в міжнародних економічних інтеграційних процесах.

На даному етапі ЗЕД надається велике значення. Вона розглядається не тільки як складова частина господарської діяльності підприємства, але й як важливий фактор економічного росту, створення передумов більш інтенсивного розвитку інтеграційних процесів на мікрорівні. За період незалежності значно збільшилось число суб'єктів, що здійснюють ЗЕД (на початок 2008 року було зареєстровано 572 тис. суб'єктів ЗЕД). З 2000